UNELE REFLEXII PRIVIND EGALITATEA ARMELOR ÎN CONTEXTUL RENUNȚĂRII LA PROBE ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

SOME REFLECTIONS ON THE EQUALITY OF WEAPONS IN THE CONTEXT OF WAIVING EVIDENCE IN THE FRAMEWORK OF THE CRIMINAL TRIAL

CZU: 343.12:343.13/.14 **https://doi.org/10.59295/spd2024j.82**

Denis URSU,
ORCID: 0009-0005-7868-0258
e-mail: denis.ursu.com@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This article is dedicated to the approach under various aspects of the concept and essence of the equality prosecution and the defense in the criminal process as a balance of procedural means and demands that ensure them the opportunity to present and defend their position before the court, at the same time, drawing the correlation between equality weapons and the waiver evidence in the criminal trial. The results of the research show that both theoretically and practically it is not always possible to ensure a fair balance between the procedural possibilities of the parties involved in the process, respectively, there is an imbalance between the procedural means available, the defense side being in a disadvantaged position in relation to the prosecution, this fact being especially due to his function within the criminal process.*

Keywords: *equality, equality of arms, equality of arms, waiver of evidence.*
Cuvinte-cheie: *egalitate, egalitea armelor, egalitatea părților, renunțarea la probe.*

INTRODUCERE

Fără a aduce atingere importanței și perfecționării statutului juridic al victimei în cadrul procesului penal, urmează a se recunoaște faptul că în legătură cu acuzația de săvârșire a unei fapte social periculoase care se sancționează penal înaintată față de învinuit, în privința acestuia acționeaza întregul sistem represiv al statului întru înfăptuirea justiției penale, prin urmare, se impune cu precădere protecția suplimentară a drepturilor sale întru elucidarea completă și obiectivă a tuturor circumstanțelor cauzei fără a admite ingerințe și metode nejustificate. Astfel, acest mecanism trebuie să includă atât o reglementare normativă efectivă, cât și o procedură adecvată de aplicare a acestor reglementări. Respectiv, în absența mijloacelor legale de reprezentare și apărare a intereselor sale, precum și în lipsa garanțiilor procesuale în vederea realizării acestora, învinuitul ar fi în proces doar un obiect, în privința căruia se desfășoară activitatea procesuală și nicidecum nu ar fi recunoscut drept subiect al activității procesuale.

Codul de procedură penală oferă acuzatului un ansamblu semnificativ de drepturi menite a asigura capacitatea de a se apăra împotriva acuzației ce i se impută și de a-și prezenta poziția referitor la circumstanțele cauzei. Totodată, procesul penal drept formă juridică publică de organizare a procesului judiciar este caracterizat inițial printr-o inegalitate firească a părților, una dintre părți fiind exponent al puterii publice, înzestrat cu atribuții în vederea înfăptuirii justiției penale, iar cealaltă parte fiind persoana cercetată penal, prin urmare, în vederea realizării unui proces echitabil acuzatului trebuie să i să se asigure exercitarea efectivă a dreptului la apărare.

Totodată, cu regret în practică se constată că acuzatorii profitând de poziția sa favorizată în raport cu apărarea, neglijează conceptul egalității armelor prin faptul că trec cu vederea probele ce mărturisesc în favoarea acuzatului și nu acceptă argumentele apărării deși fiind pertinente și solide. Drept consecință, partea apărării este lipsită de posibilitatea de a-și formula efectiv poziția în fața instanței ținând cont de toate materialele cauzei, prin urmare, fiind periclitată exercitarea eficientă a dreptului la apărare. Respectiv, prevederile normative privind contradictorialitatea și egalitatea părților într-o asemenea abordare fiind neglijate, iar pe cale de consecință încălcarea drepturilor procesuale ale părților, precum egalitatea armelor fac ca aceste norme să fie apreciate drept declarative.

Astfel, împrejurările indicate determină actualitatea cercetării conceptului și esenței egalității armelor, precum și a coraportului dintre acesta și renunțarea la probe în cadrul procesului penal drept echilibru între capacitățile procesuale ale părților, asigurând posibilitatea fiecăreia dintre acestea de a prezenta și formula poziția sa reieșind din toate circumstanțele cauzei.

MATERIALE ȘI METODE

Cercetarea subiectului pus în discuție este realizată în baza unei analize minuțioase atât al doctrinei naționale și internaționale în domeniu, cât și al legislației procesual penale și jurisprudenței relevante a Curții Europene.

Întru obținerea unor rezultate solide la realizarea prezentului studiu a fost utilizat un set de metode, printre care: metoda istorică, dialectică științifică generală de cunoaștere, sistemică, inducția, deducția, analiza și sinteza.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Întru a reprezenta o adevărată paradigmă a contradictorialității, în cadrul procesului penal urmează a fi atinsă și asigurată egalitatea efectivă a părților, în absența acesteia, orice invocare a contradictorialității ar reprezenta un simplu sunet. Nu este o sarcină deloc ușoară, având în vedere că o parte la proces dispune de prerogativele puterii publice, adică a statului în persoana reprezentantului său, la rândul său, cealaltă parte fiind o persoană privată *a priori* nu poate dispune de toate aceste prerogative. Pentru realizarea acestui obiectiv a fost dezvoltat un concept care este foarte des invocat în cadrul procesului penal numit „egalitatea armelor”, care reprezintă rezultatul încrucișării princpiului

contradictorialității cu dreptul la apărare. Acest concept a fost dezvoltat foarte activ de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în scopul de a restrânge prin mijloace adecvate ingerința excesivă și inechitabilă a statului în procesul de înfăptuire a justiției. Totodată, trebuie de remarcat că deși principiul „egalitatea armelor" nu are o consacrare expresă în Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, totuși, acest fapt nu a împiedicat CtEDO să deghizeze în mod sistematic „egalitatea armelor" prin prisma dreptului la un proces echitabil care reprezintă un principiu cu adevărat convențional [1, p. 64].

Însuși conceptul „egalitatea armelor" nu reprezintă ceva nou, acesta fiind cunoscut procesului penal american unde a fost formulat în mod verbal: „equality of forensic arms" în scopul de asigura coerența principiului contradictorialității – principiu central, caracteristic sistemului de drept common-law. Dacă e să vorbim despre esența americană „equality of forensic arms", aceasta arată destul de modest și nu se diferențiază radical de concepția expusă în jurisprudența CtEDO, fiind foarte realistă. Ideea este că atât în privința părții acuzării, cât și în privința părții apărării se aplică aceleași exigențe și restricții atunci când prezintă probe și își formulează pozițiile în cadrul procesului. Partea acuzării și partea apărării în cadrul ședințelor de judecată sunt amplasate la mese similare după formă, față în față, indiferent de prerogativele de care dispune procurorul în afara ședinței de judecată, acestea dispar odată ce acesta se prezintă în instanță întru a reprezenta acuzarea în cadrul unui proces [2, p. 171].

De remercat, nu este vorba de vreo „egalitate a armelor" între stat și cetățean. Egalitatea armelor este asigurată doar între partea apării și procurorul care susține acuzarea și doar în cadrul procesului, ci nu în afara acestuia, iar uneori la nivel pur simbolic, cum ar fi de exemplu amplasarea mesei. În rest, nimeni nu solicită niciun fel de echilibru între stat și individ – dezechilibrul fiind inevitabil. Există doar anumite mecanisme care asigură atenuarea acestuia, care mutatis mutandis se regăsește în orice sistem procesual penal.

Inovația CtEDO nu constă însuși în conceptul de „egalitate a armelor", acesta fiind preluat din procesul penal american, ci în năzuința de a-i atribui un caracter practic aproape absolut, precum și încercarea de a realiza „egalitatea armelor" procesual penală reală între stat, în persoana procurorului care reprezintă acuzarea și persoana antrenată în proces. Este amuzant că în epoca de aur al mecanismului european de apărare a drepturilor omului, atunci când acesta făcea parte din lumea exclusiv occidentală și era atât de deschis concentrat pe restrângerea statului, conceptul egalității armelor nu a avut parte de o dezvoltare esențială. Curtea Europeană și-a orientat atenția sporită asupra dezvoltării acestui concept abia la sfârșitul războiului rece și demararea proiectului neoliberal global, deși acest fapt ar putea reprezenta o simplă coincidență.

Astfel, primele semne ce au remarcat dezvoltarea acestui concept au fost indicate în decizia Curții Europene în cauza Poitrimol împotriva Franței [3]. Prezenta decizie a provocat un val de discuții aprige în cercurile specialiștilor din domeniu, fiindcă sub semnul întrebării a fost pus însuși principiul eficienței activității organelor judiciare [1]. Până la

pronunțarea acestei decizii, francezii reieșeau întotdeauna imuabil din postulatul juridic precum că persoana care se sustrage de la înfăptuirea justiției și nu se prezintă în instanță în urma citării oficiale urmează să nu dispună de dreptul de a ataca hotărârea în instanța ierarhic superioară, având la bază ideea că dacă persoana nu își onorează obligațiile procesuale elementare, atunci aceasta nici nu poate miza pe exercitarea drepturilor sale procesuale. Curtea Europeană a recunoscut această abordare fiind contrară exigențelor Convenției, invocând anume condiția respectării „egalității armelor”, deși într-o accepțiune nu ar fi clar prin ce se manifestă periclitarea acestui concept, deoarece procurorul nu se sustrage de la procesul de înfăptuire a justiției, fiind prezent în cadrul examinării cauzei. Drept rezultat, acuzații care se sustrăgeau de la înfăptuirea justiției, în privința cărora a fost emis ordin de arest și care au fost anunțați în căutare, au obținut oportunitatea de a exercita căile de atac în privința acestor hotărâri de la distanță, fără a risca să fie reținuți, ceea ce a fost de perspectivă ținând cont de dezvoltarea managementului electronic al documentelor și a corespondenței oficiale prin mijloace electronice. Atât Curtea de Casație franceză, cât și instanțele de apel, au încercat să riposteze împotriva abordării Curții Europene privind conceptul egalității armelor, totuși, acestea au renunțat definitiv la acest lucru, în urma reiterării abordării Curții Europene în alte cauze [4], ulterior acestor decizii, Curtea de Casație franceză a confirmat poziția Curții Europene.

În cauza Regner împotriva Republicii Cehe [5] pronunțată la 19 septembrie 2017, Curtea Europeană a reiterat că principiile contradictorialității și egalității armelor sunt strâns legate între ele și reprezintă elemente fundamentale ale noțiunii de „proces echitabil”, în sensul art. 6 § 1 din Convenție. Acestea necesită un „echilibru just” între părți: fiecăreia trebuie să i se acorde o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cauza în condiții care să nu o plaseze într-o poziție net dezavantajoasă față de partea sau părțile adverse.

Totodată, drepturile care decurg din aceste principii nu sunt absolute. Curtea s-a pronunțat în numeroase hotărâri, cu privire la cauze examinate în particular unde se acordă prioritate intereselor naționale superioare întru a refuza unei părți o procedură pe deplin contradictorie [6]. Statele contractante beneficiază de o anumită marjă de apreciere în materie. În același timp, este de competența Curții să se pronunțe în ultimă instanță cu privire la respectarea cerințelor Convenției.

Mai mult ca atât, Curtea Europeană a reiterat că nici dreptul la divulgarea probelor relevante nu este absolut. Menționând că în materie penală pot exista interese concurente, precum securitatea națională, necesitatea de a proteja martori expuși riscului unor represalii sau de a păstra în secret metodele de cercetare a infracțiunilor de către organul de urmărirere penală – care trebuie să fie puse în balanță cu drepturile justițiabilului. Totodată, fiind în acord cu dreptul la un proces echitabil numai limitările drepturilor părții în proces care nu aduc atingere esenței acestora. În acest sens, toate dificultățile cauzate părții reclamante de o limitare a drepturilor sale trebuie să fie suficient compensate de procedura urmată în fața autorităților judiciare.

Iar în cazul în care probele nu au fost dezvăluite părții reclamante în numele interesului public, Curtea urmează să examineze dacă procesul decizional a întrunit, pe cât

posibil, exigențele procedurii contradictorii și principiului egalității armelor și dacă a fost însoțit de garanții adecvate pentru a proteja interesele persoanei în cauză.

Astfel, în cele ce urmează trebuie să remarcăm că renunțarea la probe este în strânsă legătură cu „egalitatea armelor", în acord cu care nu în ultimul rând, părțile urmează să dispună de acces în egală măsură la piesele dosarului, în caz contrar suntem în prezența unei încălcări al dreptului la un proces echitabil. Totodată, egalitatea armelor este respectată pe deplin în măsura în care partea apărării are acces la probele în privința la care acuzarea a renunțat, fiindcă aceasta este strict necesar întru exercitarea dreptului la apărare asigurând fundamentarea eficientă a poziției sale în raport cu circumstanțele cauzei, însă reiterăm cum și a menționat Curtea Europeană că acesta nu este un drept absolut.

Prezintă interes unele constatări ale Curții Constituționale [7], astfel, în privința excluderii unor probe din materialele cauzei, Curtea a statuat că în funcție de etapa la care se constată inadmisibilitatea probei, aplicarea acestei dispoziții în privința unei cauze concrete determină două variante posibile de excludere a probei. Prin urmare, urmează a fi excluse din dosarul cauzei penale, cu înlăturarea fizică din conţinutul său, probele inadmisibile care au fost catalogate astfel la faza urmăririi penale. Pe de altă parte, inadmisibilitatea probei stabilită la etapa judecării cauzei penale impune doar o obligaţie a instanţei de a nu ţine cont de ea la adoptarea deciziei sale.

Potrivit art. 328 alin. (1) Cod procedură penală [8], părţile, în procesul judecării cauzei, pot renunţa la unele probe pe care le-au propus. Iar în acord cu art. 328 alin.(2) Cod procedură penală, după punerea în discuţie a renunţării la probe, instanţa dispune neexaminarea acestora dacă nu s-a solicitat examinarea lor de către altă parte. De remarcat că odată ce informația a obținut statut de probă în cadrul procesului, aceasta devine un element al dosarului și pe cale de consecință nici una dintre părți nu poate stabili soarta acesteia în cauza penală, fiindcă interesul public este deja antrenat în proces. Astfel, renunțarea la probă reprezintă un drept relativ al părții, prin urmare, renunțarea poate fi acceptată doar dacă o altă parte nu se opune.

Renunțarea la probe și principiul egalității armelor reprezintă aspecte interconectate în cadrul procesului penal, prin urmare, este semnificativă relația dintre acestea întru a asigura un proces just în cadrul căruia sunt respectate drepturile fundamentale ale părților implicate.

Astfel, într-o primă manifestare, atât partea acuzării, cât și partea apărării au dreptul de a prezenta probe, prin urmare, renunțarea la unele dintre probe este capabilă a afecta acest echilibru dacă nu este gestionată corespunzător. În acest sens, un exemplu elocvent este situația când procurorul decide să renunțe la anumite probe esențiale pentru elucidarea circumstanțelor cauzei, respectiv, într-o asemenea manieră partea apărării va fi dezavantajată de a combate prin argumente acuzarea.

Într-o altă manifestare, renunțarea la probe este necesară întru a asigura protecția drepturilor fundamentale ale persoanei, cum ar fi: dreptul la un proces echitabil, dreptul la apărare, dreptul la viață privată. Totodată, exercitarea acestora urmează să fie de o

manieră în care să compromită capacitatea părților de a-și formula și susține eficient poziția în fața instanței.

În același timp, întru a menține egalitatea armelor în situația când se renunță la o anumită probă, instanța poate și trebuie să implementeze anumite măsuri compensatorii. În acest sens, invocăm situația când se renunță la audirea directă a martorului din motive de securitate, protejând identitatea acestora, prin urmare, în acest caz este benefic ca instanța să solicite măsuri alternative în vederea asigurării echității procesului prin faptul că niciuna dintre părți nu este dezavantajată.

Totodată, renunțarea la probe în unele situații poate fi utilizată în mod strategic întru a influența soluția în privința cauzei. Ar servi drept exemplu situația când o parte ar putea renunța la probe incriminatoare pentru a obține un avantaj procedural. În această ordine de idei, părțile urmează a fi vigilente în vederea prevenirii unor asemenea abuzuri, asigurându-se că renunțarea la probe nu subminează echitatea procesului, în caz de necesitate, invocând prevederile art. 328 alin.(2) Cod procedură penală, solicitând examinarea probelor la care a renunțat partea adversă.

CONCLUZII

Egalitatea procesuală a părților în cadrul procesului penal în calitate de echilibru dintre posibilitățile părții acuzării și părții apărării trebuie să asigure posibilitatea fiecăreia dintre ele de a-și formula și prezenta poziția în fața instanței. Conceptul de egalitate a armelor nu este capabil să asigure un just echilibru al oportunităților de care dispun părțile în cadrul procesului penal. Prin stabilirea egalității armelor se tinde spre echilibrarea dezechilibrului inițial al părților în cadrul procesului penal prin înzestrarea acestora cu un anumit sortiment de drepturi identice. Totodată, într-un asemenea mod este imposibil să se echilibreze poziția părților grație diferenței esențiale dintre ele, exprimată atât prin statutul procesual al participanților, cât și prin sarcinile determinate funcțional soluționate de ei în cadrul procesului penal. De la bun început, părțile procesului în funcție de statutul său au nevoie de drepturi procesuale diferite întru a avea posibilitatea efectivă de a-și formula și prezenta poziția sa privitor la caz în cadrul procesului. În același timp, întrucât partea apărării inițial este mai puțin avantajată fiind mai slabă în raport cu partea acuzării datorită faptului că i se opun persoane cu funcție de răspundere, reprezentanți ai autorităților publice înzestrați cu atribuții în domeniul înfăptuirii justiției penale, prin urmare, în mod firesc constatăm inegalitatea părților în cadrul procesului, respectiv, se impune cu precădere echilibrarea pozițiilor părților prin dezvoltarea și implementarea elementelor ce favorizează exercitarea apărării în cadrul procesului penal.

Totodată, doar reglementarea normativă, fără aplicarea corespunzătoare, nu este în stare să soluționeze problema asimetriei posibilităților procesuale de care dispun părțile grație statutului procesual întru a-și apăra poziția în fața instanței. O instanță independentă, obiectivă și imparțială urmează să fie nucleul protecției drepturilor și intereselor legitime ale participanților la proces.

Renunțarea la probe și egalitatea armelor se află într-o interconexiune complexă și esențială întru asigurarea unui proces echitabil. Instanța urmează să monitorizeze amănunțit renunțarea la probe și să implementeze măsuri adecvate pentru a menține echilibrul dintre părți, respectând totodată drepturile fundamentale ale părților antrenate în proces. Astfel, doar grație unei abordari echitabile și transparente este posibilă garantarea respectării principiului egalității armelor și drept rezultat asigură înfăptuirea unei justiții echitabile.

REFERINȚE

1. CASORLA F. Les principes directeurs du procès pénal, principes généraux du droit? Essai de clarification. Le droit pénal à l'aube du troisième millénaire. Mélanges offerts à Jean Pradel. Paris: Éd. Cujas, 2006. 1159 p. ISBN: 9782254064113.
2. БЕРНАМ У. Правовая система США. 3-й выпуск. Москва: Новая юстиция, 2006. 1216 p.
3. CtEDO Poitrimol c. Franței nr. 14032/88 din 23.11.1993.
4. CtEDO, Guérin c. Franței nr. 51/1997/835/1041 din 29.07.1998; Omar c. Franței nr. 43/1997/827/1033 din 29.07.1998.
5. CtEDO Regner c. Republicii Cehe nr. 35289/11 din 19.09. 2017. Par. 146-149.
6. CtEDO Miryana Petrova c. Bulgariei nr. 57148/08 din 21.10.2016. Par. 39-40.
7. Decizia de inadmisibilitate privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală din 22 mai 2018. Sesizarea nr. 56g/2018. Par. 51-53.
8. Codul de procedură penală al Republicii Moldova Nr.122 din 14 martie 2003. Publicat în M. O. al RM: nr.104-110 din 7 iunie 2003. În vigoare din 12 iunie 2003.